

วิธีการนำเสนอข้อมูลในงบการเงินและผลกระทบต่อ การตัดสินใจและดุลยพินิจของผู้ใช้งบการเงิน

อรพรรณ ยลระบิล*

อาจารย์ประจำภาควิชาการบัญชี คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทนำ: งบการเงินและรายงานทางการเงินจัดทำขึ้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับฐานะทางการเงิน ผลการดำเนินงานและการเปลี่ยนแปลงฐานะทางการเงินของกิจการ อันเป็นประโยชน์ในการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงิน ซึ่งประกอบด้วย ผู้ลงทุน ลูกจ้าง ผู้ให้กู้ ผู้ขายสินค้าและเจ้าหนี้อื่น ลูกค้า รัฐบาลและหน่วยงานราชการและสาธารณชน ซึ่งกลุ่มของผู้ใช้งบการเงินที่มีความสำคัญและมีบทบาทอย่างยิ่งในการใช้ข้อมูลทางการเงินในการตัดสินใจ คือ นักลงทุนหรือผู้เป็นเจ้าของเงินทุน และยังมีหมายรวมถึง ที่ปรึกษาการลงทุนและนักวิเคราะห์หลักทรัพย์ นักลงทุนเหล่านี้ต้องการประเมินความเสี่ยงและวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการลงทุน ผู้ลงทุนต้องการข้อมูลที่จะใช้ในการพิจารณาตัดสินใจซื้อ ขาย หรือถือเงินลงทุนนั้นต่อไป [แม่บทการบัญชีไทย (2544)]

เมื่อบริษัทนำเสนอข้อมูลทางการเงินบัญชีให้แก่ นักลงทุน นักลงทุนจะตอบสนองต่อข้อมูลเหล่านั้น ข้อสมมติฐานตลาดมีประสิทธิภาพ (Efficient Market Hypothesis) เชื่อว่าวิธีการที่แตกต่างกันในการนำเสนอข้อมูล ไม่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงิน หากแต่ละวิธีการนำเสนอไม่มีข้อมูลส่วนเพิ่มที่บริษัทสื่อสารถึงผู้ใช้งบการเงิน อย่างไรก็ตามงานวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งอิงหลักการทางจิตวิทยาที่แสดงถึงปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการตัดสินใจ แสดงหลักฐานเชิงประจักษ์ว่า

วิธีการนำเสนอข้อมูล หรือรูปแบบและตำแหน่งการนำเสนอข้อมูล (Presentation Format และ Information Location) เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจ ดังนั้นการที่หน่วยงานที่กำหนดมาตรฐานการบัญชีอนุญาตให้บริษัทเลือกวิธีบัญชีที่ส่งผลกระทบต่อวิธีการนำเสนอข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบหรือตำแหน่งของการนำเสนอหรือเปิดเผยข้อมูล อาจส่งผลอันไม่พึงประสงค์ที่หน่วยงานอาจมองข้ามไป เนื่องจากรูปแบบและตำแหน่งของการนำเสนอข้อมูล อาจทำให้ผู้ใช้งบการเงินรับและแปลความหมายข่าวสาร

วารสารวิชาชีพบัญชี
ปีที่ 2 ฉบับที่ 1
(พฤษภาคม 2549)
หน้า 22-36

* ผู้เขียนขอขอบคุณ รศ.จิรรัตน์ สังข์แก้ว ผศ.ดร.วรรณิ์ เตโชโยธิน ผศ.ดร.สมชาย สุภัทรกุล และ ผศ.เอกรินทร์ ยลระบิล อย่างสูงที่กรุณาอ่านและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

ในข้อมูลนั้นง่ายและสะดวกขึ้น รวมทั้งยังอาจจะมีข้อมูลส่วนเพิ่มเกี่ยวกับความเชื่อของบริษัทที่สื่อสารออกมาจากการเลือกวิธีบัญชีที่ใช้ในการนำเสนอข้อมูล หรือในทางตรงข้าม รูปแบบและตำแหน่งการนำเสนอข้อมูลบางอย่างอาจให้ภาพที่บิดเบือนไปจากสถานะที่เป็นจริงของกิจการก็ได้

บทความนี้จะแสดงให้เห็นถึงผลกระทบของวิธีการนำเสนอข้อมูลที่แตกต่างกันใน 3 กรณีตัวอย่าง ดังนี้ คือ (1) การนำเสนอข้อมูลเดียวกันในงบการเงินที่แตกต่างกัน เช่น ประเด็นการแสดงรายการที่เกี่ยวข้องกับการทำไรขาดทุน เบ็ดเสร็จ (2) การนำเสนอข้อมูลในงบเดียวกัน แต่จัดประเภทของรายการต่างกัน โดยจะแสดงตัวอย่างของการนำเสนอข้อมูลของตราสารกึ่งหนี้กึ่งทุน และ (3) การนำเสนอข้อมูลในงบการเงินเปรียบเทียบกับกาเปิดเผยข้อมูลในหมายเหตุประกอบงบการเงิน โดยจะกล่าวถึงตัวอย่างของการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับสัญญาเช่าระยะยาว และผลตอบแทนผู้บริหารและพนักงานในลักษณะตราสารทุนหรือสิทธิในการซื้อหุ้นของบริษัท

การตัดสินใจและกระบวนการหยังคิด (Cognitive Process) ของผู้ตัดสินใจ

งานวิจัยทางจิตวิทยาหลายงานชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการนำเสนอข้อมูลมีผลต่อการใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์ ประเด็นปัญหาและการตัดสินใจ โดยอธิบายการตัดสินใจประกอบด้วย (ก) ขั้นตอนการหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ (Intelligence Stage) (ข) ขั้นตอนการประมวลผลข้อมูลที่ได้รับ (Design Stage) ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้ตัดสินใจจะต้องประเมินข้อมูลที่ได้รับและให้น้ำหนักความน่าเชื่อถือ รวมถึงจัดเรียงทางเลือกต่างๆ ที่มี และ (ค) ขั้นตอนการตัดสินใจ (Choice Stage) การค้นหา

ข้อมูลนั้นมีความสำคัญต่อการตัดสินใจของผู้ตัดสินใจเป็นอย่างมาก กลยุทธ์การค้นหาข้อมูล (Information Search Strategies) ของแต่ละคนมีความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับความคุ้นเคยกับประเด็นการตัดสินใจ ความรู้พื้นฐาน เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหา และอื่นๆ

การศึกษาถึงกลยุทธ์การค้นหาข้อมูลทำได้ไม่ถ้ง่ายนัก เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในสมองและเป็นกระบวนการหยังคิด (Cognitive Process)¹ ที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ (Unobservable) หรือไม่สามารถศึกษาได้โดยตรง ข้อมูลข่าวสารจะผ่านเข้ามาจากสิ่งแวดล้อมนอกตัวบุคคลผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ดังนั้นการศึกษาในประเด็นนี้ส่วนใหญ่ทำโดยการทำการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ซึ่งนักวิจัยให้ผู้ร่วมการทดลองระบุถึงกลยุทธ์ของการค้นหาข้อมูลหรือระบุข้อมูลที่เกี่ยวข้องการทดลองสามารถจดจำได้ (Recall Technique) ซึ่งจะต้องใช้ร่วมกับการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูล ผู้ร่วมการทดลองสามารถจดจำได้ (Content Analysis) หรืออาจใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์จับความเคลื่อนไหวของเมาส์และศึกษาข้อมูลของผู้ร่วมการทดลองเลือกดูในขณะที่ค้นหาข้อมูลในการตัดสินใจในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง และนอกจากนี้นักวิจัยอาจจะใช้เทคโนโลยีที่สามารถทำให้นักวิจัยทราบถึงการเคลื่อนไหวของดวงตาของผู้ร่วมการวิจัยได้ เช่น การใช้เทคโนโลยี Integrated Retinal Imaging System (IRIS) เพื่อศึกษาการกวาดสายตาให้สามารถทราบถึงกลยุทธ์ในการค้นหาข้อมูล

ทฤษฎีทางจิตวิทยาได้กล่าวถึงผลกระทบของรูปแบบการนำเสนอข้อมูลมีผลต่อการได้รับข้อมูล การประเมินข้อมูลที่ได้รับ และการให้น้ำหนักของข้อมูลที่ได้รับ โดยผลกระทบแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลกระทบต่อการใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ ดังนั้นใน

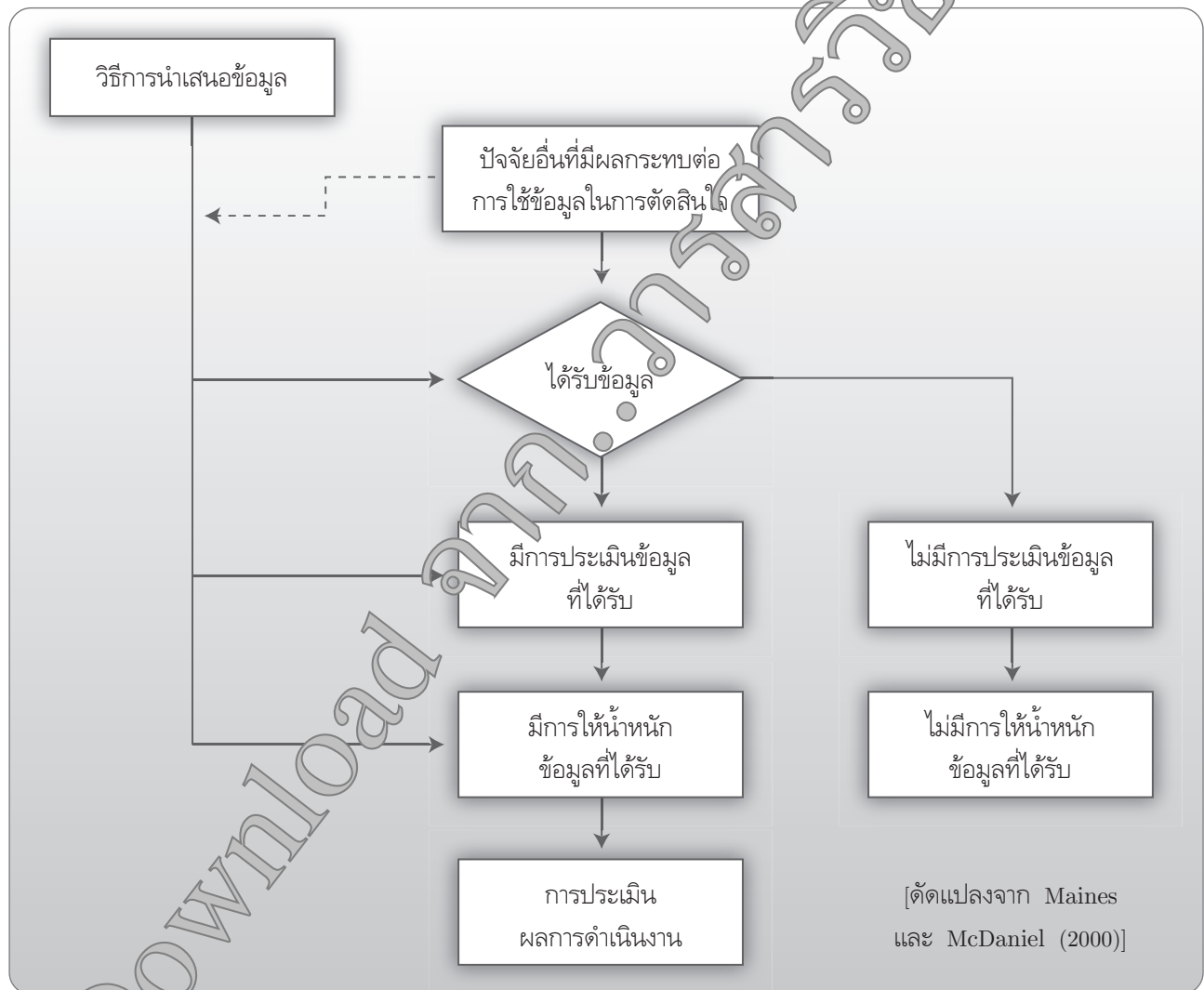
1 การรู้คิดหรือการหยังคิด (Cognition) เป็นกระบวนการทางจิตด้านความรู้ ความจำ การประมวลผลข้อมูลข่าวสาร การศึกษา การแก้ปัญหา การแก้ไขปัญหา และการวางแผนในอนาคต อ่านรายละเอียดได้จากหนังสือจิตวิทยาทั่วไป โดย จิราภา เตังไตรรัตน์ พิมพ์พิมพ์ บริษัท นพเกตุ รัตนศิริพานิช วารุณี ภูวสรกุล ศรีเรือน แก้วกังวาล คันสนีย์ ตันติวิท และ สิริอร วิชชุว

■ บทความวิจัย

วิธีการนำเสนอข้อมูลในงบการเงินและผลกระทบต่อการตัดสินใจและดุลยพินิจของผู้ใช้งบการเงิน

ขั้นตอนของการประเมินผลการดำเนินงาน (Performance Assessment Judgments: PAJ) ผู้ตัดสินใจจะให้น้ำหนักข้อมูลทุกอย่างที่ได้รับด้วยน้ำหนักที่แตกต่างกันไป และนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้รับมาประมวลรวมกัน เพื่อให้สามารถตัดสินใจในประเด็นที่ต้องการได้ ดังแสดงในภาพที่ 1 ทฤษฎีนี้สามารถนำมาใช้เพื่อศึกษาถึงผลกระทบของรูปแบบและตำแหน่งการนำเสนอข้อมูลทางการบัญชีที่มีต่อการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงินในกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นนักวิเคราะห์หลักทรัพย์ นักลงทุนทั่วไป และผู้สอบบัญชี

การตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงิน ซึ่งต้องใช้ข้อมูลทางการบัญชีประกอบการตัดสินใจ รูปแบบและตำแหน่งการนำเสนออาจเข้าไปมีผลกระทบต่อการค้นหาข้อมูล การได้รับข้อมูล การประมวลและให้น้ำหนักข้อมูล รวมถึงจะทำให้การสรุปผลข้อมูลและการตัดสินใจแตกต่างกันไป โดยรูปแบบและตำแหน่งของการนำเสนอข้อมูลนี้อาจจะมีผลกระทบต่อผู้ใช้งบการเงินในกลุ่มต่างๆ แตกต่างกันไป และในประเด็นนี้มีการวิจัยทั้งเชิงจิตวิทยา และทางบัญชีที่ได้ศึกษาถึงความแตกต่างของกลยุทธ์การค้นหาข้อมูลของ

ภาพที่ 1 ผลกระทบของรูปแบบการนำเสนอข้อมูลต่อการตัดสินใจ

นักลงทุนทั่วไป (Nonprofessional Investors) ซึ่งอาจมีความรู้เกี่ยวกับธุรกิจ การบัญชีและการเงินในระดับที่น้อยกว่านักวิเคราะห์หลักทรัพย์ ซึ่งนักวิจัยถือว่านักวิเคราะห์หลักทรัพย์เหล่านี้เป็นนักลงทุนมืออาชีพ (Professional Investors) ที่มีความรู้เกี่ยวกับการลงทุน การบัญชีและการเงินเป็นอย่างดี

ผลการวิจัยเชิงทดลองชี้ให้เห็นว่า การค้นหาข้อมูลของนักวิเคราะห์หลักทรัพย์เป็นแบบมีจุดมุ่งหมาย (Directional Information Search) เนื่องจากนักวิเคราะห์หลักทรัพย์มีตัวแบบของการวัดมูลค่าบริษัท (Valuation Model) ที่ต้องการข้อมูลนำเข้าที่เฉพาะเจาะจงในแต่ละตัวแบบที่ใช้ ซึ่งอาจจะไม่จำเป็นต้องใช้ข้อมูลทั้งหมดที่นำเสนออยู่ในงบการเงิน นักวิเคราะห์หลักทรัพย์ทราบถึงข้อมูลที่ต้องการและทราบถึงตำแหน่งการนำเสนอข้อมูลเหล่านั้น ดังนั้นนักวิเคราะห์หลักทรัพย์จะค้นหาข้อมูลที่ต้องการแบบไม่เรียงตามลำดับการนำเสนอข้อมูลในงบการเงิน [Hunton และ McEwen (1997)] แต่หากผู้ตัดสินใจเป็นนักลงทุนทั่วไป ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการเงินและการลงทุนน้อยกว่านักวิเคราะห์หลักทรัพย์หรือที่ปรึกษาทางการเงินการลงทุน จะค้นหาข้อมูลที่จำเป็นต่อการตัดสินใจลงทุนแบบเป็นขั้นตอน (Sequential Information Search) นั่นคือ นักลงทุนทั่วไปจะอ่านข้อมูลแบบต่อเนื่องจากข้อมูลหนึ่งไปอีกข้อมูลหนึ่ง เรียงตามลำดับการนำเสนองบการเงินของบริษัท [Mairiaux และ McDaniel (2000)]

ในส่วนต่อไปผู้เขียนจะยกกรณีตัวอย่างเกี่ยวกับ (1) การนำเสนอข้อมูลของรายการกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ (2) รายการตราสารที่มีลักษณะหุ้นกึ่งหนี้ (3) รายการสัญญาเช่าระยะยาว และ (4) รายการผลตอบแทนผู้บริหารและพนักงานในลักษณะตราสารทุนหรือสิทธิในการซื้อหุ้น ซึ่งกรณีเหล่านี้เป็นกรณีที่มาตราฐานการบัญชีอนุญาตให้บริษัทสามารถเลือกวิธีในการนำเสนอข้อมูลทางการบัญชี หรืออาจจะเป็นกรณีที่ผู้บริหารสามารถใช้วิจารณญาณในการทำให้ลักษณะสัญญาหรือรายการเข้า

เงื่อนไขและข้อกำหนดทางการบัญชีที่จะส่งผลกระทบต่อรูปแบบและตำแหน่งของการนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลทางการบัญชีในงบการเงินต่าง ๆ จำกกรณีตัวอย่าง การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ

มาตรฐานการบัญชีของไทย ฉบับที่ 35 เรื่องการนำเสนองบการเงิน ระบุว่า งบการเงินที่สมบูรณ์ต้องประกอบด้วย งบดุล งบกำไรขาดทุน งบแสดงการเปลี่ยนแปลงในส่วนของผู้ถือหุ้นหรืองบกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ งบกระแสเงินสด และนโยบายการบัญชีและหมายเหตุประกอบงบการเงิน โดยงบกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ (Comprehensive Income Statement) จะต้องแสดงรายการ (ก) กำไรหรือขาดทุนสุทธิสำหรับงวดบัญชี (ข) รายได้ ค่าใช้จ่าย รายการกำไรขาดทุนแต่ละรายการที่กำหนดให้รับรู้โดยตรงในส่วนของผู้ถือหุ้นตามมาตรฐานการบัญชี (ค) ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงนโยบายการบัญชีและการแก้ไขข้อผิดพลาด มาตรฐานการบัญชีของไทย เช่นเดียวกับมาตรฐานการบัญชีในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ให้ทางเลือกกับบริษัทในการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จในงบแสดงการเปลี่ยนแปลงในส่วนของผู้ถือหุ้น หรืองบกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ ซึ่งบริษัทส่วนใหญ่เลือกที่จะนำเสนองบแสดงการเปลี่ยนแปลงในส่วนของผู้ถือหุ้น

งานวิจัยเกี่ยวกับการนำเสนอข้อมูลรายการกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ ได้แก่งานวิจัยของ Hirst และ Hopkins (1998) ซึ่งศึกษาผลกระทบของการนำเสนอข้อมูลต่อการตัดสินใจของนักวิเคราะห์หลักทรัพย์ ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ทางการเงินและการบัญชีเป็นอย่างดี และงานวิจัยของ Maines และ McDaniel (2000) ซึ่งศึกษาถึงเรื่องเดียวกันแต่เน้นถึงผลกระทบที่มีต่อการตัดสินใจของนักลงทุนทั่วไป ซึ่งมีความรู้พื้นฐานทางการบัญชีเบื้องต้น แต่มีความสนใจในเรื่องการลงทุนในหลักทรัพย์

■ บทความวิจัย

วิธีการนำเสนอข้อมูลในทางการเงินและผลกระทบต่อการตัดสินใจและดุลยพินิจของผู้ใช้งบการเงิน

งานวิจัยของ Hirst และ Hopkins (1998) ทำการทดลองกับนักวิเคราะห์หลักทรัพย์ ซึ่งมักจะมีตัวแบบในการประเมินมูลค่าของหุ้น (Equity Valuation Models) ที่ค่อนข้างเป็นแบบแผน และนักวิเคราะห์หลักทรัพย์เหล่านี้จะสืบค้นข้อมูลที่ต้องการแบบมีจุดมุ่งหมาย กล่าวคือนักวิเคราะห์หลักทรัพย์ จะค้นหาข้อมูลที่ตนเองคุ้นเคย เช่น กำไรสุทธิ เป็นต้น เพื่อนำมาประกอบในการประเมินมูลค่าของหุ้น แต่จะละเลยข้อมูลอื่น ซึ่งอาจจะมีประโยชน์ในการประเมินมูลค่าหุ้น เช่น กำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ เนื่องจากไม่มีความคุ้นเคยกับข้อมูลดังกล่าว ดังนั้นหากงบการเงินที่สำคัญไม่ได้นำเสนอข้อมูลทางการเงินอย่างชัดเจน อาจจะทำให้ข้อมูลที่สำคัญเหล่านี้ไม่ได้เข้าไปมีผลต่อการตัดสินใจของนักวิเคราะห์หลักทรัพย์ก็เป็นได้ Hirst และ Hopkins (1998) แบ่งผู้เข้าร่วมทดลองเป็น 6 กลุ่ม โดยมีตัวแปรอิสระที่ต้องการศึกษา 2 ตัว ประกอบด้วย การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับรายการกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ และพฤติกรรมการตกแต่งกำไรของผู้บริหารบริษัท หรือที่เรียกว่าการวิจัยเชิงทดลองแบบ 3 (Presentation Formats)

x 2 (Earnings Management) Between-subjects ดังแสดงในภาพที่ 2

งานวิจัยของ Hirst และ Hopkins (1998) มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบว่าวิธีการนำเสนอข้อมูลช่วยให้นักวิเคราะห์หลักทรัพย์สามารถตรวจพบความผิดปกติที่บริษัทอาจตกแต่งตัวเลขกำไรได้ดีขึ้นหรือไม่ ในการทดลองนี้ผู้เข้าร่วมทดลองซึ่งเป็นนักวิเคราะห์หลักทรัพย์จะต้องประมาณการมูลค่าหรือราคาหุ้น โดยผู้วิจัยให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลการดำเนินงานของบริษัทและข้อมูลเกี่ยวข้องกับเงินลงทุนในหลักทรัพย์ที่อยู่ในความต้องการของตลาดประเภทเพื่อขาย ซึ่งมาตรฐานการบัญชีกำหนดว่าบริษัทจะต้องแสดงรายการเงินลงทุนนี้ด้วยราคาตลาด ณ วันที่ในงบดุล นอกจากนี้บริษัทจะต้องคำนวณกำไรหรือขาดทุนซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในราคาหลักทรัพย์ โดยรายการกำไรหรือขาดทุนเหล่านี้ มิได้แสดงอยู่ในงบกำไรขาดทุน แต่มีผลกระทบต่อส่วนของผู้ถือหุ้นของกิจการโดยตรง ดังนั้นรายการกำไรหรือขาดทุนนี้จึงถือเป็นส่วนหนึ่งของรายการกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ ทั้งนี้ผู้บริหาร

ตัวแปรที่ต้องการศึกษา		ตัวแปรที่ 2 พฤติกรรมการตกแต่งกำไรของผู้บริหาร (Earnings Management) (2 แบบ)	
		ตกแต่งกำไร (EM)	ไม่ตกแต่งกำไร (NEM)
ตัวแปรที่ 1 วิธีการนำเสนอกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ (Presentation Formats) (3 แบบ)	ไม่นำเสนอ (No CI)	กลุ่มทดลองที่ 1 (No CI-EM)	กลุ่มทดลองที่ 2 (No CI-NEM)
	นำเสนอต่อจาก งบกำไรขาดทุน (CI IS)	กลุ่มทดลองที่ 3 (CI IS-EM)	กลุ่มทดลองที่ 4 (No CI-NEM)
	นำเสนอในแบบแสดง การเปลี่ยนแปลงของผู้ถือหุ้น (CI SCE)	กลุ่มทดลองที่ 5 (CI SCE-EM)	กลุ่มทดลองที่ 6 (No CI-NEM)

ภาพที่ 2 รูปแบบการวิจัยเชิงทดลองของ Hirst และ Hopkins (1998)

ของบริษัทสามารถตกแต่งกำไรได้ โดยการขายเงินลงทุนออกไปเพื่อรับกำไรหรือขาดทุนจากการขายเงินลงทุนในงบกำไรขาดทุน ดังนั้นผู้บริหารสามารถปรับระดับกำไรสุทธิของบริษัทขึ้นหรือลงได้หากต้องการ เพียงแค่การขายเงินลงทุนออกไปเท่านั้น ดังแสดงในภาพที่ 3

ดังนั้นหากเปรียบเทียบผลการดำเนินงานของบริษัท 2 บริษัท ซึ่งมีเงินลงทุนในหลักทรัพย์ที่อยู่ในความต้องการของตลาดประเภทเพื่อขายเช่นเดียวกัน และราคาของเงินลงทุนนี้ในตลาดปรับระดับสูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับระดับราคาเมื่อซื้อเงินลงทุนเข้ามา แต่บริษัทหนึ่งขายเงินลงทุนออกไปและต่อมาซื้อเงินลงทุนดังกล่าวกลับเข้ามา และอีกบริษัทหนึ่งยังคงถือเงินลงทุนอยู่ ณ วันที่ในงบดุล กำไรสุทธิของทั้งสองบริษัทจะแตกต่างกัน โดยบริษัทที่ขายเงินลงทุนออกไปจะมีกำไรสุทธิที่สูงกว่า แต่อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาถึงกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ ซึ่งประกอบด้วยกำไรสุทธิและรายการที่รับรู้ตรงในส่วนของผู้ถือหุ้น จะเห็นได้ว่าบริษัททั้งสองมีกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จเท่ากัน ดังนั้นบริษัทที่ขายเงินลงทุนออกไปแล้วและซื้อเงินลงทุนเดิมกลับเข้ามาในทันที อาจมีข้อบ่งชี้ที่แสดงถึงความพยายามของผู้บริหารบริษัทที่จะตกแต่งกำไร เนื่องจากบริษัทยังคงมีสินทรัพย์อยู่เท่าเดิม แต่พยายามที่จะทำให้รายการกำไร (ขาดทุน) ที่รับรู้ตรงในส่วนของผู้ถือหุ้นนั้นเพิ่มขึ้น

ส่วนหนึ่งของกำไรสุทธิสำหรับงวด ดังนั้นการที่ผู้ใช้งบการเงินพิจารณากำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จประกอบกับกำไรขาดทุนสุทธิสำหรับงวด จะทำให้สามารถชี้ถึงพฤติกรรมของผู้บริหารในการตกแต่งกำไร

ผู้วิจัยให้นักวิเคราะห์หลักทรัพย์ที่เข้าร่วมในการทดลองจำนวน 90 คน ทำการประมาณราคาหุ้นในขนาดตลาดจากข้อมูลของบริษัทที่กำหนดให้ โดยผู้เข้าร่วมทดลองในกลุ่มที่ 1 (กลุ่ม No CI-EM) ไม่ได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรายการกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ (No CI) แต่ได้รับข้อมูลของกำไรหรือขาดทุนที่ยังไม่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในราคาหลักทรัพย์ที่อยู่ในความต้องการของตลาดประเภทเพื่อขาย และได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการตกแต่งกำไรของผู้บริหาร (EM) โดยการขายเงินลงทุนในหลักทรัพย์ที่อยู่ในความต้องการของตลาดที่ถูกจัดประเภทเป็นเงินลงทุนเพื่อขาย เพื่อรับรู้กำไรจากการเปลี่ยนแปลงราคาของเงินลงทุนในงบกำไรขาดทุน และซื้อเงินลงทุนดังกล่าวกลับมาเดิม กำไรสุทธิของทั้งสองบริษัท มีจำนวนไม่เท่ากัน แต่หากเปรียบเทียบกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ จะพบว่าจำนวนเงินเท่ากัน สำหรับผู้เข้าร่วมการทดลองในกลุ่มที่ 2 (กลุ่ม No CI-NEM) ไม่ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับรายการกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ (No CI) เช่นเดียวกับในกลุ่มที่ 1 แต่ผู้บริหารของบริษัทไม่มีพฤติกรรมตกแต่งกำไร (NEM)

ผลกระทบต่อรายการในงบการเงิน	บริษัทที่ถือหลักทรัพย์ฯ ตลอดงวดเวลาบัญชี	บริษัทที่ขายหลักทรัพย์ฯ เมื่อราคาสูงขึ้น และซื้อกลับเข้ามาใหม่ในงวดเวลาบัญชี
กำไรสุทธิ	ต่ำกว่า	สูงกว่า
กำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ	เท่ากัน	เท่ากัน
มูลค่าหลักทรัพย์ในความต้องการ ของตลาด	เท่ากัน	เท่ากัน
หมายเหตุ: ในกรณีตัวอย่างนี้ สมมติว่าราคาตลาดของหลักทรัพย์ในความต้องการของตลาดประเภทเพื่อขายสูงขึ้นจากเดิมในระหว่างปี		

ภาพที่ 3 เปรียบเทียบผลต่อรายการในงบการเงิน กรณีการลงทุนในหลักทรัพย์ในความต้องการของตลาดประเภทเพื่อขาย

ผู้เข้าร่วมการทดลองในกลุ่มที่ 3 (กลุ่ม CI IS-EM) และกลุ่มที่ 4 (กลุ่ม CI IS-NEM) ได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรายการกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จต่อจากงบกำไรขาดทุน (CI IS) หรืองบกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จนั่นเอง แต่สำหรับกลุ่มที่ 3 บริษัทขายและซื้อเงินลงทุนเพื่อตกแต่งกำไร ส่วนกลุ่มที่ 4 ไม่ได้มีความพยายามดังกล่าว และสุดท้ายสำหรับผู้เข้าร่วมการทดลองในกลุ่มที่ 5 (กลุ่ม CI SCE-EM) และ 6 (กลุ่ม CI SCE-NEM) ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับรายการกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จในงบแสดงการเปลี่ยนแปลงส่วนของผู้ถือหุ้นของบริษัท (CI SCE) และเช่นเดียวกันกลุ่มที่ 5 ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการตกแต่งกำไรของผู้บริหาร แต่สำหรับกลุ่มที่ 6 ผู้บริหารไม่ได้มีความพยายามที่จะตกแต่งกำไรแต่อย่างใด

ผลการวิจัยของ Hirst และ Hopkins (1998) แสดงให้เห็นว่าในกรณีที่ข้อมูลของรายการกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จแสดงต่อเนื่องจากงบกำไรขาดทุน นักวิเคราะห์หลักทรัพย์ประมาณราคาหุ้นของบริษัทที่ตกแต่งกำไรและบริษัทที่ไม่ตกแต่งกำไรเท่ากัน กล่าวคือ นักวิเคราะห์หลักทรัพย์สามารถวิเคราะห์ได้ว่าผลการดำเนินงานและฐานะทางการเงินของทั้งสองบริษัท ไม่ได้มีความแตกต่างกัน ถึงแม้กำไรสุทธิจะต่างกันก็ตาม แต่ถ้าบริษัทนำเสนอข้อมูลของรายการกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จในงบแสดงการเปลี่ยนแปลงส่วนของผู้ถือหุ้น นักวิเคราะห์หลักทรัพย์ ไม่สามารถมองลึกลงไปถึงความพยายามของผู้บริหารที่ต้องการตกแต่งกำไร จึงประมาณการราคาหุ้นของบริษัทที่ตกแต่งกำไรสูงกว่าบริษัทที่ไม่ตกแต่งกำไร ทั้งที่จริงแล้วมีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับเดียวกัน ผลการวิจัยนี้อาจสรุปได้ว่านักวิเคราะห์หลักทรัพย์ส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญต่อกำไรขาดทุน เนื่องจากถ้อยคำนี้เป็นงบการแสดงผลการดำเนินงานของบริษัท ซึ่งมีความสำคัญต่อการอยู่รอดของบริษัทและผลตอบแทนที่ผู้ถือหุ้นจะได้รับ และให้ความสำคัญต่อการแสดงการเปลี่ยนแปลงของส่วนของผู้ถือหุ้นน้อยกว่า นอกจากนี้ผลการทดลองสะท้อนให้เห็นว่าตำแหน่งและรูปแบบของการนำเสนอข้อมูลมีผลต่อการนำเสนอทางการเงินที่สำคัญไปใช้ในการตัดสินใจใน

ด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจลงทุน การประเมินความเป็นไปได้ที่บริษัทจะตกแต่งกำไร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของกำไรที่นำเสนอในงบการเงินของบริษัท

Maines และ McDaniel (2000) ทำการทดลองเพื่อศึกษาผลกระทบของการนำเสนอข้อมูลกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ ในงบการเงินต่อการตัดสินใจของนักลงทุนทั่วไป ในประเด็นการประเมินผลการดำเนินงานของบริษัท Maines และ McDaniel (2000) ใช้กรอบความคิดทางจิตวิทยาในการประเมินผลกระทบของรูปแบบการนำเสนอข้อมูล (Presentation Formats) กล่าวคือ วิเคราะห์ผลกระทบในขั้นตอนการรับข้อมูล (Information Acquisition) ขั้นตอนการประเมินข้อมูล (Information Evaluation) และการให้น้ำหนักกับข้อมูลต่างๆ (Information Weighting Scheme) โดยรูปแบบการวิจัยเชิงทดลองเป็นแบบ 3 (Presentation Formats) x 2 (Volatility) Between-subjects ซึ่งแสดงในภาพที่ 4)

ผู้วิจัยแบ่งผู้เข้าร่วมทดลองออกเป็น 6 กลุ่ม สำหรับกรณีที่ใช้ในการทดลองนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลของกำไรขาดทุนที่ยังไม่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในราคาหลักทรัพย์ที่อยู่ในความต้องการของตลาดประเภทเพื่อขาย เช่นเดียวกัน โดยเปรียบเทียบการนำเสนอมาตรฐานการบัญชี 2 ฉบับของสหรัฐอเมริกา นั่นคือ มาตรฐานการบัญชีของประเทศสหรัฐอเมริกา ฉบับที่ 115 และฉบับที่ 130 ซึ่งผู้วิจัยนำเสนอข้อมูล 3 แบบด้วยกัน คือ (1) นำเสนอข้อมูลต่อเนื่องในงบกำไรขาดทุน ตามมาตรฐานการบัญชีของประเทศสหรัฐอเมริกา ฉบับที่ 130 (2) นำเสนอข้อมูลในงบแสดงการเปลี่ยนแปลงของส่วนของผู้ถือหุ้น ตามมาตรฐานการบัญชีของประเทศสหรัฐอเมริกา ฉบับที่ 115 และ (3) นำเสนอข้อมูลในงบแสดงการเปลี่ยนแปลงของส่วนของผู้ถือหุ้น ตามมาตรฐานการบัญชีของประเทศสหรัฐอเมริกา ฉบับที่ 130 และสำหรับตัวแปรที่ 2 ได้แก่วิธีการนำเสนอของระดับกำไร (ขาดทุน) ที่ยังไม่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในราคาหลักทรัพย์ที่อยู่ในความต้องการของตลาดประเภทเพื่อขายว่ามีความผันผวนอยู่ในระดับสูงหรือต่ำ

ตัวแปรที่ต้องการศึกษา		ตัวแปรที่ 2 ความผันผวนของกำไรจากการเปลี่ยนแปลง ในราคาหลักทรัพย์ (Volatility) (2 แบบ)	
		ผันผวนมาก (High)	ผันผวนน้อย (Low)
ตัวแปรที่ 1 วิธีการนำเสนอกำไรขาดทุน เบ็ดเสร็จ (Presentation Formats) (3 แบบ)	นำเสนอต่อจากงบกำไรขาดทุน (130 IS)	กลุ่มทดลองที่ 1 (130 IS-High)	กลุ่มทดลองที่ 2 (130 IS-Low)
	นำเสนอในงบแสดงการเปลี่ยนแปลงของผู้ถือหุ้นตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 115 (115 EQ)	กลุ่มทดลองที่ 3 (115 EQ-High)	กลุ่มทดลองที่ 4 (115 EQ-Low)
	นำเสนอในงบแสดงการเปลี่ยนแปลงของผู้ถือหุ้นตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 130 (130 EQ)	กลุ่มทดลองที่ 5 (130 EQ-High)	กลุ่มทดลองที่ 6 (130 EQ-Low)

ภาพที่ 4 รูปแบบการวิจัยเชิงทดลองของ Ayalines และ McDaniel (2000)

มาตรฐานการบัญชีของสหรัฐอเมริกา ฉบับที่ 115 กำหนดให้แสดงยอดต้นทุน การเปลี่ยนแปลงในระหว่างงวด และยอดสิ้นงวดของบัญชีส่วนของผู้ถือหุ้น ยกเว้น เช่น ทุนเรือนหุ้น ส่วนเกินมูลค่าหุ้น กำไรสะสม กำไร (ขาดทุน) จากการเปลี่ยนแปลงราคาหลักทรัพย์ที่อยู่ในความต้องการของตลาดประเภทเพื่อขาย และสะสมจากการแปลงค่างบการเงิน โดยไม่ต้องคำนวณกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จสำหรับงวด ส่วนมาตรฐานการบัญชีของสหรัฐอเมริกา ฉบับที่ 130 กำหนดให้ทางเลือกกับบริษัทในการนำเสนอข้อมูลไว้ 2 ทางเลือก คือ ทางเลือกที่ 1 บริษัทสามารถแสดงข้อมูลของราคาการปรับตรงในส่วนของผู้ถือหุ้นต่อจากงบกำไรขาดทุน ซึ่งจะต้องคำนวณและแสดงกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จสำหรับงวด และทางเลือกที่ 2 บริษัทสามารถนำเสนอข้อมูลเหล่านี้ในงบแสดงการเปลี่ยนแปลงส่วนของผู้ถือหุ้น โดยจะต้องมีการแยกคำนวณบัญชีที่ปรับตรงในส่วนของผู้ถือหุ้นและคำนวณยอดกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จสำหรับงวดให้ชัดเจน

ผู้เข้าร่วมการทดลอง ประกอบด้วยนักศึกษาระดับปริญญาโททางบริหารธุรกิจ จำนวน 95 คน ซึ่งนักศึกษาเหล่านี้มีประสบการณ์ทางด้านการลงทุนในหลักทรัพย์ ซึ่งถือเป็นตัวแทนของนักลงทุนทั่วไป ผลจากการทดลองพบว่า นักลงทุนได้รับข้อมูลเกี่ยวกับรายการกำไรหรือขาดทุนที่ยังไม่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในราคาหลักทรัพย์ที่อยู่ในความต้องการของตลาดประเภทเพื่อขาย และสามารถระบุถึงระดับของความผันผวนในการรายงานจำนวนกำไรหรือขาดทุนดังกล่าว ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักลงทุน ได้รับและประมวลผลข้อมูลของกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ ไม่ว่าจะรายการกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จจะแสดงอยู่ในงบการเงินใด อย่างไรก็ตาม นักลงทุนให้น้ำหนักต่อข้อมูลที่แสดงอยู่ในงบกำไรขาดทุนมากกว่าข้อมูลที่นำเสนออยู่ในงบแสดงการเปลี่ยนแปลงของส่วนของผู้ถือหุ้น แม้ว่าข้อมูลนั้นจะเป็นข้อมูลเดียวกันก็ตาม เนื่องจากนักลงทุนพิจารณาแล้วเห็นว่ารายการที่นำเสนอข้อมูลในงบกำไรขาดทุน เป็นรายการที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับผลการดำเนินงานของบริษัท

■ บทความวิจัย

วิธีการนำเสนอข้อมูลในงบการเงินและผลกระทบต่อการตัดสินใจและดุลยพินิจของผู้ใช้งบการเงิน

อย่างยิ่ง ดังนั้นรายการที่นำเสนออยู่ในงบกำไรขาดทุนจะส่งผลกระทบต่อการประมาณราคาหุ้นและกำไรสุทธิในอนาคตของบริษัทมากกว่ากรณีที่รายการนำเสนออยู่ในงบการเงินอื่น

กรณีตัวอย่างของการนำเสนอข้อมูลจากงานวิจัยทั้งสองแสดงให้เห็นว่า การนำเสนอข้อมูลเดียวกันในงบการเงินที่แตกต่างกัน ส่งผลกระทบต่อการรับข้อมูล และให้น้ำหนักข้อมูล ซึ่งทำให้การตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงินแตกต่างกัน

การนำเสนอข้อมูลทางการเงินบัญชีในงบเดียวกัน

แต่จัดประเภทรายการต่างกัน - กรณีตัวอย่าง ประเด็น

การนำเสนอข้อมูลสำหรับตราสารทางการเงินที่มีลักษณะกึ่งหนี้กึ่งทุน (Hybrid Financial Instruments)

ไม่เพียงแต่การนำเสนอข้อมูลในงบการเงินที่แตกต่างกันทำให้การตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลเหล่านั้นมีความแตกต่างกันเท่านั้น การนำเสนอข้อมูลในงบการเงินเดียวกัน แต่จัดประเภทรายการต่างกัน อาจส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจที่แตกต่างกันของผู้ใช้งบการเงิน ดังจะเห็นจากงานวิจัยของ Hopkins (1996) ซึ่งศึกษาผลกระทบที่มีต่อการตัดสินใจของนักวิเคราะห์หลักทรัพย์ของการนำเสนอข้อมูลทางการเงินบัญชีที่มีการจัดประเภทของรายการแตกต่างกัน โดย Hopkins ศึกษาการนำเสนอตราสารทางการเงินประเภทหุ้นบุริมสิทธิที่มีกำหนดไถ่ถอนแน่นอน (Mandatorily Redeemable Preferred Stock หรือ MRPS) ซึ่งตราสารนี้มีลักษณะเป็นตราสารกึ่งหนี้กึ่งทุน การมีกำหนดชำระคืนหรือกำหนดไถ่ถอนแน่นอน ทำให้ตราสารทุนนี้มีลักษณะคล้ายหนี้สินนั่นเอง

การศึกษาในอดีต แสดงให้เห็นเชิงประจักษ์ว่า ราคาตลาดของหุ้นทุนของบริษัทจะได้รับผลกระทบ ในกรณีที่บริษัทออกตราสารหนี้เพิ่มเติม แต่ถ้าหากบริษัทออกหุ้นทุนเพิ่มเติม ราคาตลาดของหุ้นทุนจะปรับตัวลดลงถึง 3% โดยประมาณเมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่าก่อนออกหุ้นทุนเพิ่มเติม [ดู Asquith และ Mullins (1986) และ Masulis และ Korwar (1986)] ดังนั้นการจัดประเภทของตราสารที่มีลักษณะกึ่งหนี้กึ่งทุนประเภทนี้ในงบดุล อาจส่งผล

กระทบต่อการตัดสินใจของนักวิเคราะห์หลักทรัพย์ในการประมาณมูลค่าหุ้นทุนของบริษัท นักวิจัยจึงทำการวิจัยทดลองในรูปแบบ 5 (Financial Statement Classification) x 1 Between-subjects ซึ่งมีตัวแปรอิสระเพียง ตัวเดียว คือ การจัดประเภทของรายการ โดยนักวิจัยแบ่งการทดลองออกเป็น 5 กลุ่ม โดยผู้เข้าร่วมการทดลองในแต่ละกลุ่มได้รับข้อมูลเกี่ยวกับ MRPS เหมือนกัน แต่การจัดประเภทรายการในงบดุลแตกต่างกัน ดังนี้ (1) แสดงรายการตราสารหนี้ตามปกติ (Straight debt) (2) จัดประเภท MRPS เป็นหนี้ (MRPS-liability) (3) จัดประเภท MRPS ระหว่างหนี้สินและทุน (MRPS-mezzanine) (4) จัดประเภท MRPS เป็นหุ้นทุน (MRPS-equity) และ (5) แสดงรายการที่สามัญตามปกติ (Common stock)

วัตถุประสงค์หลักของการทดลองนี้ เพื่อต้องการเปรียบเทียบผลกระทบของการจัดประเภท MRPS ในกรณีที่จัดประเภทเป็นหนี้ (การจัดประเภทแบบที่ 2) และจัดประเภทเป็นทุน (การจัดประเภทแบบที่ 4) นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังต้องการศึกษาว่าหากบริษัทนำเสนอข้อมูลโดยไม่มีการจัดประเภทของ MRPS (การจัดประเภทแบบที่ 3) ผู้ใช้งบการเงินจะพิจารณาลักษณะของตราสารและจัดประเภทของ MRPS อย่างไร และเหตุที่ผู้วิจัยแสดงข้อมูลของตราสารหนี้ตามปกติ (การจัดประเภทแบบที่ 1) และรายการหุ้นสามัญตามปกติ (การจัดประเภทแบบที่ 5) เพื่อศึกษาความสมจริงของการทำทดลอง กล่าวคือ ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่าราคาหุ้นของบริษัทที่ออกหุ้นทุนเพิ่มเติมจะปรับตัวลดลง 3% ดังปรากฏในหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ได้ทำการศึกษาในอดีต และราคาหุ้นของบริษัทที่ออกตราสารหนี้เพิ่มเติมจะไม่ปรับตัวลดลงหรือไม่

การวิจัยนี้มีผู้เข้าร่วมการทดลอง ซึ่งเป็นนักวิเคราะห์หลักทรัพย์ รวมทั้งสิ้น 83 คน โดยผู้เข้าร่วมการทดลองต้องตัดสินใจเกี่ยวกับระดับราคาหุ้นทุนของบริษัทในตลาดโดยใช้ข้อมูลที่ได้รับ ผลการทดลองสอดคล้องกับผลของงานวิจัยในอดีต กล่าวคือ นักวิเคราะห์หลักทรัพย์ประมาณราคาหุ้นในอนาคตสำหรับกรณีที่บริษัทจัดประเภท MRPS เป็นหนี้สินสูงกว่าในกรณีที่บริษัทจัดประเภท MRPS เป็น

ส่วนหนึ่งของส่วนของผู้ถือหุ้น ทั้งๆ ที่ลักษณะของ MRPS นั้นเหมือนกันทุกประการ ผลการวิจัยเชิงทดลองแสดงให้เห็นว่า นักวิเคราะห์ที่ใช้กรอบในการวิเคราะห์รายการที่ตนเองคุ้นเคยอยู่ก่อนแล้วเกี่ยวกับผลกระทบของการออกหุ้นทุนและการออกตราสารหนี้เพิ่มเติมต่อราคาหุ้นของบริษัท และความแตกต่างของราคาหุ้นที่ประเมินในการจัดประเภทข้อมูลแบบต่างๆ นั้น จะยิ่งชัดเจน หากนักวิเคราะห์หลักทรัพย์มีความรู้เกี่ยวกับการออกหุ้นทุนและการออกตราสารหนี้เป็นอย่างดี ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าการจัดประเภทรายการที่แตกต่างกัน แม้จะนำเสนอในงบการเงินเดียวกัน ส่งผลให้การตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงินมีความแตกต่างกันได้

การนำเสนอข้อมูลทางการเงินในงบการเงินและ ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน - กรณีตัวอย่าง การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสัญญาเช่าและผลประโยชน์ ตอบแทนผู้บริหารและพนักงานในลักษณะตราสารทุน หรือสิทธิในการซื้อหุ้นของบริษัท

นอกจากการนำเสนอข้อมูลในงบการเงินที่แตกต่างกัน และการจัดประเภทรายการที่แตกต่างกันในงบการเงินเดียวกัน จะส่งผลให้การให้ความเห็นและการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงินแตกต่างกันแล้ว การนำเสนอข้อมูลชุดเดียวกันในงบการเงิน เปรียบเทียบกับการเปิดเผยข้อมูลในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ก็อาจทำให้การตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงินแตกต่างกันไป

สำหรับประเด็นผลกระทบของการนำเสนอข้อมูลในงบการเงินและในหมายเหตุประกอบงบการเงินต่อการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงิน, Libby, Nelson และ Hunton (2005) ได้ทำการวิจัยเชิงทดลอง โดยมีวัตถุประสงค์หลักของการวิจัยเพื่อศึกษาถึงผลกระทบของตำแหน่งของการนำเสนอข้อมูลที่มีต่อการตัดสินใจของผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับการแก้ไขข้อผิดพลาดของข้อมูลทางการเงินที่นำเสนออยู่ในงบการเงินและในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ผู้วิจัยทำการทดลองสองครั้ง โดยการทดลองที่ 1 เกี่ยวข้องกับการนำเสนอข้อมูลของผลประโยชน์ตอบแทนผู้บริหาร

และพนักงานในลักษณะตราสารทุนและสิทธิในการซื้อหุ้น ซึ่งให้ทางเลือกแก่ผู้บริหารบริษัทในการนำเสนอข้อมูลแบบกำไรขาดทุนหรือในหมายเหตุประกอบงบการเงิน และการประมาณค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องทำให้ยากและต้องใช้วิจารณญาณของผู้บริหารประกอบการทำการประเมินการตัวเลขค่อนข้างมาก ส่วนการทดลองที่ 2 เป็นการทดลองที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอข้อมูลของสัญญาเช่าระยะยาว มาตรฐานการบัญชีสำหรับสัญญาเช่าระยะยาว กำหนดให้จัดประเภทสัญญาเช่าระยะยาวเป็นสัญญาเช่าการเงิน (Capital Lease) หรือสัญญาเช่าดำเนินงาน (Operating Lease) ตามลักษณะของสัญญาเช่า กล่าวคือ มาตรฐานการบัญชีกำหนดว่าบริษัทจะต้องแสดงสินทรัพย์และหนี้สินที่เกิดจากสัญญาเช่าทางการเงินในงบดุล และสำหรับกรณีของสัญญาเช่าดำเนินงาน บริษัทต้องเปิดเผยข้อมูลในหมายเหตุประกอบงบการเงินเท่านั้น และการประมาณมูลค่าของรายการที่ต้องนำเสนอหรือเปิดเผยสามารถทำได้ดังต่อไปนี้

การทดลองที่ 1 เกี่ยวกับการนำเสนอข้อมูลของการให้ผลประโยชน์ตอบแทนผู้บริหารและพนักงานในลักษณะตราสารทุนหรือสิทธิในการซื้อหุ้นของบริษัท (Stock Compensation) ซึ่งมาตรฐานการบัญชีของสหรัฐอเมริกา ฉบับที่ 123 กำหนดว่าสามารถเลือกวิธีการนำเสนอได้ 2 วิธี คือ (ก) วิธีมูลค่าที่แท้จริง (Intrinsic Value Method) ซึ่งกำหนดให้มูลค่าของออปชั่นเท่ากับศูนย์ ณ วันที่บริษัทออกออปชั่นให้แก่ผู้บริหารและพนักงาน และบริษัทต้องเปิดเผยมูลค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการออกออปชั่นที่ประมาณการโดยใช้วิธีมูลค่ายุติธรรมในหมายเหตุประกอบงบการเงิน และ (ข) วิธีมูลค่ายุติธรรม (Fair Value Method) กำหนดให้มูลค่าของออปชั่นเท่ากับจำนวนที่คำนวณได้จากตัวแบบที่ใช้กำหนดค่าของออปชั่น ณ วันที่บริษัทออกออปชั่น และบริษัทต้องรับรู้ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการออกออปชั่นนี้ในงบกำไรขาดทุน

ผู้เข้าร่วมการทดลองครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้สอบบัญชี 51 คน โดยผู้สอบบัญชีจะต้องให้ความเห็นว่าควรมีการแก้ไขข้อผิดพลาดที่ทำให้ค่าใช้จ่ายที่ประมาณต่ำไปอยู่ 5

■ บทความวิจัย

วิธีการนำเสนอข้อมูลในงบการเงินและผลกระทบต่อการตัดสินใจและดุลยพินิจของผู้ใช้งบการเงิน

ล้านเหรียญสหรัฐอเมริกาหรือไม่ และถ้ามี ควรมีการแก้ไขเป็นจำนวนเงินเท่าไร ผลการทดลองพบว่า ผู้สอบบัญชีให้ความสนใจต่อข้อมูลที่นำเสนออยู่ในงบการเงินมากกว่าข้อมูลที่เปิดเผยอยู่ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน กล่าวคือ ผู้สอบบัญชีมีแนวโน้มที่จะมองข้ามความผิดพลาดที่เกิดขึ้นซึ่งมีผลกระทบต่อข้อมูลที่เปิดเผยในหมายเหตุประกอบงบการเงินมากกว่า และผู้สอบบัญชีกำหนดระดับความมีนัยสำคัญ (Materiality Threshold) ที่สูงกว่าสำหรับข้อมูลในหมายเหตุประกอบงบการเงินเมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลที่นำเสนอในงบการเงิน ระดับความมีนัยสำคัญ คือจำนวนเงินที่ผู้สอบบัญชีเชื่อว่ามีผลสำคัญต่อการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงิน ดังนั้นหากผู้สอบบัญชีกำหนดระดับความมีนัยสำคัญสูงสำหรับการเปิดเผยข้อมูลในงบการเงิน แสดงว่าผู้สอบบัญชีจะถือว่างบการเงินถูกต้องตามที่ควร แม้ว่า将有ความผิดพลาดเกิดขึ้นในการคำนวณจำนวนที่เปิดเผยในหมายเหตุประกอบงบการเงินในจำนวนที่ต่ำกว่าระดับความมีนัยสำคัญที่กำหนดก็ตาม ทั้งนี้ผู้สอบบัญชีอาจเห็นว่าการที่บริษัทเปิดเผยข้อมูลในหมายเหตุประกอบงบการเงินนั้นเนื่องมาจากบริษัทไม่สามารถประมาณการตัวเลขที่เกี่ยวข้องได้อย่างน่าเชื่อถือ จึงอาจจะมีผลคลาดเคลื่อนของตัวเลขได้มากกว่า นอกจากนี้ผู้สอบบัญชียังเห็นว่าการต่อต้านของบริษัทถูกค่าในกรณีที่ผู้สอบบัญชีเสนอให้มีการปรับตัวเลขในหมายเหตุประกอบงบการเงินจะน้อยกว่าการเสนอปรับตัวเลขในงบการเงิน

นอกจากนี้ Libby, Nelson และ Hunton (2005) ได้ทำการทดลองที่ 2 เกี่ยวกับการนำเสนอข้อมูลสัญญาเช่าระยะยาว ผู้เข้าร่วมการทดลองที่ประกอบด้วยผู้สอบบัญชี 39 คน โดยผู้วิจัยทดสอบว่าผู้สอบบัญชีเหล่านี้จะเสนอให้มีการแก้ไขข้อผิดพลาดหรือไม่ หากบริษัทประมาณมูลค่าของหนี้สินต่ำเกินไป ผลการทดลองพบว่า ผู้สอบบัญชีใช้เวลาที่เร็วหรือช้ากว่ามากสำหรับกรณีสัญญาเช่าการเงิน เนื่องจากความผิดพลาดนั้น ส่งผลกระทบต่อหนี้สินแบบดุล ผู้สอบบัญชีกำหนดระดับความมีนัยสำคัญ สำหรับการเปิดเผยข้อมูลค่อนข้างสูง นอกจากนี้ผู้สอบบัญชีมีความเห็นสอดคล้องและเสนอให้มี

การแก้ไขข้อผิดพลาดในกรณีของสัญญาเช่าการเงิน แต่สำหรับกรณีสัญญาเช่าดำเนินงาน ผู้สอบบัญชีที่พิจารณาการทดลองเสนอให้มีการแก้ไขเช่นเดียวกัน แต่จำนวนที่เสนอให้แก้ไขน้อยกว่าในกรณีของสัญญาเช่าการเงิน พิจารณาจากผลการทดลองทั้งสองจะเห็นว่าผู้สอบบัญชีให้ความสำคัญกับการนำเสนอข้อมูลในงบการเงินมากกว่าการเปิดเผยข้อมูลในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าการที่ผู้สอบบัญชีให้ความสำคัญกับการนำเสนอข้อมูลในงบการเงินมากกว่า เป็นผลจากการที่ผู้ใช้งบการเงินมักจะให้ความสนใจกับข้อมูลในงบการเงินมากกว่าการเปิดเผยข้อมูลในหมายเหตุประกอบงบการเงินนั่นเอง

บทสรุป

งบการเงินมีความสำคัญอย่างยิ่งในการตัดสินใจทางธุรกิจ เนื่องจากเป็นแหล่งข้อมูลที่แสดงถึงผลการดำเนินงานและฐานะทางการเงินของบริษัท และเป็นข้อบ่งชี้ถึงศักยภาพของบริษัทในการแข่งขันและความสำเร็จในอนาคต ผู้ใช้งบการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักลงทุน จะตอบสนองต่อข้อมูลที่บริษัทสื่อสารในงบการเงิน ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นได้ในการเปลี่ยนแปลงของราคาหุ้นของบริษัทเมื่อบริษัทสื่อสารข้อมูลไปยังตลาดทุน ตามข้อสมมติฐานตลาดมีประสิทธิภาพ การปรับแต่งวิธีการนำเสนอข้อมูลถือว่าไม่มีการสื่อสารข้อมูลส่วนเพิ่มไปถึงนักลงทุน วิธีการนำเสนอข้อมูลจึงไม่ควรส่งผลกระทบต่อตัดสินใจของนักลงทุน อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาปัจจัยทางจิตวิทยาประกอบ จะเห็นว่าไม่เพียงแต่ข้อมูลที่บริษัทสื่อสารจะส่งผลกระทบต่อตัดสินใจเท่านั้น วิธีการนำเสนอข้อมูลมีความสำคัญต่อการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงินเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งการนำเสนอหรือการจัดประเภทของรายการก็ตาม ซึ่งความจริงข้อนี้ถูกสะท้อนให้เห็นในงานวิจัยเชิงทดลองที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงิน

จากรายงานการวิจัยเชิงทดลองหลายฉบับ บ่งถึงผลกระทบของวิธีการนำเสนอข้อมูลที่แตกต่างกัน โดย

นักวิเคราะห์หลักทรัพย์และนักลงทุนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อบำงาไรขาดทุนและข้อมูลที่แสดงอยู่ในงบกำไรขาดทุนมากกว่างบการเงินอื่น เนื่องจากถึอว่างงบกำไรขาดทุนเป็นงบการเงินที่แสดงผลของการดำเนินงานและให้ข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นความสามารถของบริษัทในการทำกำไรนอกจากนั้นมึผลการศึกษาที่บ่งว่าผู้สอบบัญชีให้ความสำคัญต่อข้อมูลที่นำเสนอในงบการเงินมากกว่าข้อมูลที่บริษัทเปิดเผยในหมายเหตุประกอบงบการเงิน เนื่องจากผู้สอบบัญชีเชื่อว่าข้อมูลในงบการเงินจะกระทบต่อการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงินมากกว่าข้อมูลที่เปิดเผยในหมายเหตุประกอบงบการเงิน นอกจากนี้การจัดประเภทของรายการที่แตกต่างกัน ยังส่งผลต่อการประมาณมูลค่าหุ้นในระดับที่แตกต่างกัน

ดังนั้นหน่วยงานที่กำหนดมาตรฐานการบัญชีควรจะคำนึงถึงผลกระทบของวิธีการนำเสนอข้อมูลทางการบัญชีในรูปแบบต่างๆ ต่อการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงิน เพื่อหลีกเลี่ยงผลอันไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นในกรณีที่อนุญาตให้บริษัทเลือกวิธีบัญชีที่กำหนดให้ทำการนำเสนองบการเงินที่ต่างกันสำหรับรายการค้าหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เหมือนกัน

บรรณานุกรม

จิราภา เต็งไตรรัตน์ นพมาศ ชีรเวคิน รังนึ นพาสุ รัตนา ศิริพานิช วารุณี ภูวสรกุล ศรีเรือน แก้วพาสาล คันสนีย์ ตันตติวิท ลีริอร วิชชาวุธ. 2547. **จิตวิทยาทั่วไป** พิมพ์ครั้งที่ 4. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชี อนุญาตแห่งประเทศไทย. 2544. **มาตรฐานการบัญชีไทย ฉบับรวมเล่ม พ.ศ. 2544 เล่ม 1.**

Asquith, P., and D. W. Mullins. 1986. Equity Issues and Offering Dilution. **Journal of Financial Economics** (January/February 1986): 61-89.
Hunton, J. E. and R. A. McEwen. 1991. An assessment of the relation between analysts' earnings forecast accuracy, motivational incentives, and cognitive information search strategy. **The Accounting Review**, 72(4): 497-515.
Hirst, D. E. and Hopkins, P. E. 1998. Comprehensive Income Reporting and Analysts' Valuation Judgments. **Journal of Accounting Research**, 36 (Supplement): 47-75.
Hopkins, P. E. 1996. The effect of financial statement classification of hybrid financial instruments on financial analysts' stock price judgments. **Journal of Accounting Research**, 34 (Supplement): 33-50.
Lobby, G., M. Nelson, and J. Hunton. 2005. Recognition, Disclosure and Auditor Misstatement Correction: The Cases of Stock Compensation and Leases. Working paper, Cornell University.
Maines, L. and L. McDaniel. 2000. Effects of comprehensive-income characteristics on nonprofessional investors' judgments: the role of financial-statement presentation format. **The Accounting Review** 75(2): 179-208.
Masulis, R. W. and A. N. Korwar. 1986. Seasoned Equity Offerings: An Empirical Investigation. **Journal of Financial Economics** (January/February 1986): 91-118.